

Slovensko-česká debata o situaci filosofie po převratu
Ladislav Hejdánek

- ◆ diskuse, česky, vznik: nedatováno, po roce 1989
- ◆ discussion, Czech, origin: nedatováno, po roce 1989

Slovensko-česká debata o situaci filosofie po převratu [1990]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (A29a Slovensko-česká debata o situaci filosofie po převratu [mikrokazeta]_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: V podstatě šlo o to, že v minulosti nebylo možné najít nějaké velmi adekvátní kritérium pro to, aby se člověk mohl profilovat ve filosofii i mimo ten rámec, který umožňovala oficiálně přednášená filosofie. Tedy mezi námi jsou lidé, kteří mají na víc, než jaké výkony podávali v minulosti, ale jsou lidé, kteří prostě na víc nemají.

A jak tedy vytipovat ty, kteří jsou schopní, a ty, kteří jsou druzí? Zřejmě jsme vycházeli z takového pojetí, že je třeba všem našim kolegům poskytnout možnost najít si svoje místo. Ti, kteří se cítí být povoláni k filosofii, najít si svoje místo prostřednictvím otevření úplně nových témat, nových obzorů, nových problematik, které u nás vůbec neexistovaly, a ukázat, že obsah toho, co se pod filosofií má skrývat, je mnohem bohatší než ta představa, kterou jsme si na univerzitách vypěstovali u nás.

Tak se zrodil tento projekt, na požádání nebo iniciovaný ministerstvem školství, udělat pro ty lidi, kteří o to mají zájem, kteří nechtějí úplně odejít od tohoto oboru, udělat pro ně takový inovační postgraduální kurz, který by trval čtyři semestry. Co se týče jeho organizace, vždy se bude konat v jednodenních soustředěních dvakrát za semestr. Otevření těchto obzorů jsme plánovali tak, že to postavíme pokud možno v celorepublikovém kontextu, a pokud to bude možné, i v zahraničním kontextu a pozvat sem skutečně osobnosti našeho i zahraničního filosofického života, které dokážou zaujmout a nastolit takové problémy, které jsou pro mnohé z nás úplně novými.

Tak se tato myšlenka zrodila a teď jsme vlastně dali dohromady první takové týdenní soustředění, na kterém vystupují filosofové z Bratislavy, Prahy a Brna. V tomto týdnu jsme v celorepublikovém kontextu zatím omezeni. Pokud na to budou stačit naše možnosti, tak bychom chtěli sáhnout i do zahraničí a samozřejmě udržet v rámci postgraduálního studia tento kontext celorepublikový mezi univerzitami v oboru filosofie i v budoucnu nejen pro tento postgraduální kurz, ale i pro naše denní studenty. Při této příležitosti jsme si dovolili pozvat i pana doktora Hejdánka na dnešní přednášku.

Ještě by mě zajímalo, kdo auditorium tvořil? Kdo projevil zájem o tento způsob? Teď je to týdenní?

Ano, je to týdenní. Auditorium je řádně zaregistrované, přihlášených přes šedesát, přesněji šedesát jedna účastníků. Věkové složení, to jsou vlastně absolventi filosofie z posledních patnácti let v převážné části, ale jsou tam i starší kolegové. Zájem byl mnohem větší, než jsme mohli realizovat na tomto prvním soustředění. Bohužel mnoho zájemců odešlo neuspokojených.

Klíč k výběru?

Klíč na výběr byl, kdo dříve přišel, ten se dostal. Má to jednu stinnou stránku, že jako všude jsme i my limitováni materiálními a konkrétně finančními možnostmi. Chtěli jsme vyjít z takové zásady, aby to podle možností pro ty lidi nebylo zatím osobně finančně nákladné. Takže to děláme skutečně z příspěvků, které dala naše univerzita. Ten příspěvek byl limitovaný, takže jsme se museli přizpůsobit tím počtem účastníků. Kolik tam máme pedagogů? Jsou to v převážné části učitelé filosofie, vysokoškolští učitelé filosofie, ti vlastně, předpokládáme aspoň, že především ti, kteří skutečně chtějí dále ve filosofii působit. Protože mnozí z těch bývalých učitelů odešli pryč.

Pane doktore, vy jste věděl, do jaké situace jdete, jak jsou ti lidé jednostranně orientovaní? Co jste si připravil?

Hejdánek: Musím říct, že já jsem to moc nevěděl a tak jsem byl připraven na všechno možné, velmi široké spektrum očekávání. Jsem rád, že jsem se mohl seznámit s touto iniciativou, protože v Praze nám něco takového ještě nepřišlo na mysl. To je inspirace, kterou tam budu muset také protlačovat. Já jsem nevěděl dost dobře, protože si dovedu představit, jak neadekvátní odpovědí by v naší situaci bylo navazovat někde u těch starých způsobů, u nás známých zejména z té pozitivistické tradice, že by se zase opakovalo všechno to tradiční. Když se taková věc dnes dělá, zejména po těch převratných událostech posledních měsíců, tak to musí být také něco převratného.

Takže jsem si myslel, že nejlépe bude provokovat nezvyklými pohledy na některé věci a mám dojem, že

aspoň do jisté míry jsem tomu svému záměru dostál. Konkrétně šlo o to zpochybnit některé věci, které jsou považovány za naprosto samozřejmé. To je ostatně povinností každé filosofie, aby zpochybňovala samozřejmé. V tomto případě šlo o zpochybňování toho, co považujeme za *jsoucno* a všechno, co je kolem toho. Je to velice abstraktní záležitost, ale já jsem se pokoušel to ukazovat na něčem konkrétním, jako je třeba pes.

Jiný hlas: Mohl byste uvést konkrétně ten příklad?

Hejdánek: Mohl bych uvést to, co jsem tam uváděl. To jest, že všichni jsme zvyklí se dívat třeba na živé bytosti, jako je pes nebo strom, jako na to, co je před námi, co vidíme. Ve skutečnosti, a to jsem navázal, citoval jsem tam výrok Emanuela Rádla z *Útěchy z filosofie*, kde říká, že vlastně živé bytosti jsou neviditelné. Co to znamená? Že to, co vidíme, je jenom kousek té živé bytosti, právě teď. A že vlastně celý její život nemůžeme vidět. Že to je tak, že nám vždycky jenom se ukazuje ten její aktuální, přítomný moment. A to, co vlastně to *jsoucno*, ten pes je, to je většinou to, co už není a co ještě není. Takže vlastně, když se zabýváme otázkou, co to je, tak musíme rozlišovat mezi tím, co jest teď právě před námi a co jest skutečné *jsoucno*, pravé *jsoucno*. To před námi celé není, my to musíme uvažovat časově. A když to uvažujeme časově, tak ta většina toho *jsoucna* vlastně není. Takže má smysl hovořit o *nejsoucnu*, že to není žádná negativita, že to naopak je něco, co nám pomůže chápat to, co jest *jsoucní*.

Jiný hlas: A vyprovokovalo to v někom nějaké speciální otázky, nebo někdo...

Hejdánek: No tam byla celá řada otázek a já se domnívám, že tedy to vyprovokovalo různé myšlenky i u těch, kteří se nepřihlásili do diskuse, aspoň doufám.

Jiný hlas: Jaký jste měli pocit, cítili jste to vlastně asi jako byli oni orientovaní, asi kde?

Hejdánek: No to byste se měl zeptat jich. Já nevím. Já mohu soudit jen z toho, co se tam diskutovalo a to přece jenom... Myslím, že je třeba chvíli počkat, jak to vyraje. Já jsem s tím měl tady skoro lepší zkušenost než... Samozřejmě takovéhle věci říkám často v Praze i jinde a také v zahraničí a vždycky to naráží na nepochopení a na nějaké ty podezření, že tam jsou nějaké dogma a takové pochybnosti a tak dále. Mám dojem, že tady těch pochybností bylo méně než jinde. Možná jsem se to naučil říkat už pokusně tajuplněji.

Jiný hlas: Teraz ste měli v Praze nějaké přednášky?

Hejdánek: Já teď v Praze nedělám nic jiného než přednáším. To jak na univerzitě, tak mimo, když už to je, tak že to je oboje. Takže to byla příjemná změna teď zase jednou v Bratislavě.

Jiný hlas: V Bratislavě to bylo úplně jako první veřejné vystoupení?

Hejdánek: Já jsem tady ještě nemluvil nikdy. Přednedávnm tady bylo to sympozium na Hradě a tak tam jenom v diskusi jsem promluvil a to v podstatě poprvé v Bratislavě. Já k své hanbě musím přiznat, že já jsem tady podruhé v životě. Jinde jsem byl na Slovensku, ale v Bratislavě jsem podruhé.

Jiný hlas: Čomu pripisujete váš príchod do Bratislavy, všetko to?

Hejdánek: Ne, já jsem tady... V Praze jsem byl, jo, pořád, ale u nás na Slovensku, no tak to bylo to poprvé sympozium a teď to pozvání.

Jiný hlas: Vy máte skúsenosti ako v podobnom rozhovore, porovnanie s niektorými z tých iných krajín?

Hejdánek: No já tam byl krátkodobě pověřen, to mě unesli odtud, že jsem ten poslední den tady nebyl, protože jsem byl pověřen takovou věcí, to byla prapodivná věc, upřímně kolem souvislosti s otcem a jeho sporem, ale byl jsem tam jako neutrál, který má něco rozsuzovat, tedy nejsem ani ve sporu ani s jakoukoli politickou funkcí. Ale v každém případě se stalo to v posledu... No, já mám dojem, i když mně to teda vysvětlovali tady známí a on to nerad má, že někteří lidé se vyjádřili, že nehodlají převzít odpovědnost. Já trvám na tom, že tedy převzít odpovědnost je možno dvojím způsobem. Takže si člověk vezme funkci, nebo tak, že si ji nevezme. Obojí je také možné jako výraz politické odpovědnosti, stejně tak jako obojí může být výrazem politické neodpovědnosti.

Jiný hlas: A vy si myslíte, že táto koncepcia, už osem semestrová, bude dostačujúca? Títo ľudia žili už dlhé roky v podstate prednášali... [nesrozumiteľné] ...či vlastne je to dostačujúci priestor, alebo ten čas?

Hejdánek: Já mám obavy, že v této věci jsem velký pesimista. Já se obávám, že naše perspektiva je, že

vybereme na univerzitách co nejlepší učitele a začneme od těch studentů. A kdo ví, jestli ještě ne později, že by se mělo začít už v těch posledních letech na středních školách. Já nevěřím, že byste mohli převychovat lidi starší třiceti let. Jsou jistě výjimky, ale jako váha *gro*, ve filosofii nemá velkou šanci. Možná, že jsem příliš pesimista. Ale co můžeme dělat jiného? My dnes nemáme lidi třeba na středních školách, kteří by vykládali. Takže já nevím, jak to děláte tady, možná že je to trochu lepší, ale třeba v Praze se uvažuje, ten možný vývoj, ministerstvo školství to hodlá řešit tak, že bude přeškolovat češtináře a občankáře na filosofii. Takže to znamená ztrátu další generace. Je to zoufalá záležitost.

Tak já opravdu nevidím jiné cesty než výchovu. Jedna pomoc by byla, že se sem pozvou třeba mladí Francouzi nebo Angličané, kteří čekají, až budou moci jít, až se uvolní nějaké místo na střední škole a dostávají státní podporu v nezaměstnanosti, no tak ti by mohli s tou státní podporou a s jakousi tou podporou tady, která by byla pro ně normální živobytí pro každého kantora, takže by tady snad mohli fungovat nejprve jako učitelé francouzštiny, a až by se naučili trochu česky, tak že by mohli také přednášet filosofii na středních školách. Naučili by aspoň na vybraných typech středních škol, že by ukázali, jak se to ve Francii dělá.

No, ale jinak, pokud budeme odkázáni na vlastní síly, no tak skutečně asi není jiné cesty než vychovat si za čtyři, pět let mladé absolventy, kteří půjdou na ty střední školy a budou trochu lépe připraveni. Ale kdo je má vychovat? To budou tito lidé, kteří většinou, kteří tady byli už v minulých letech a kteří jsou nějak poškozeni tím celým, například že jejich nároky už jsou nižší. Teď na zvyšování těch nároků bude problém. Takže dokonce i to bude trochu zpomaleno a sníženo tady. Já nevidím jinou možnost.

V té kulturní oblasti ta náprava bude trvat dvě tři generace, mám dojem. Zatímco v té ekonomické, když budeme postupovat šikovně, tak v patnácti letech, ve dvaceti letech nejhůře, ale možná dokonce v deseti letech, že se to může podařit napravit. V té kulturní oblasti to totiž potrvá mnohem déle a má to mnohem větší setrvačnost než u vás. Co se mě poslední týdný ptali, já mám dojem, i když mně to tedy vysvětlovali tady známí... u nás tady nedošlo k té katastrofě v takovém rozsahu jako u nás, na Slovensku, se dostávat z toho bude o něco snadněji. No a my co tam přicházíme, tak první generace, až na pár kousků tam jsou jenom výjimky, a my co tam přicházíme, tak na několik let, že se tak uvolat, že vybereme snad z těch prvních pár, když tam najdeme nějaké talenty, pošleme je někam studovat ven. No teď je otázka, kolik se jich vrátí, až uvidí ten intelektuální život tam, ale to se moc neurodí, ale lidi by si taky museli, lidi až tam uvidí, jaké možnosti mají třeba v laboratorním vybavení, co mají do toho primitivního technického vybavení jako je tady, že tak budou velice lákat. To bude opravdu marné rozhodování, se bát. No, tak takhle.

Jiný hlas: Zkusme, jestli by už to bylo doplněno, už to bylo dopsané úplně, ten sešit. Ten úvod k té rubrice, že máme dovolit tu otázku, a myslím si, že to celkem vystihovalo mou věc, že bychom to měli mít úplně hotové.

Hejdánek: Dobře, fajn, děkuju vám moc.

Jiný hlas: Nevím, jak tedy ten deník, bohužel tam nebyla ta slečna kolegyně víckrát, tak mi to nevyšlo.

Hejdánek: Nic nevadí, hlavně když se to podařilo. Udělejte to tak, aby to bylo v příštím čísle.

[nesrozumitelné] No, pošlete mi to.

Jiný hlas: S autory jsme se domluvili, že by se vám to přečetlo ještě telefonicky.

Hejdánek: No dobře, telefonicky to bude fajn, já jsem to zapomněl říct.